

Akárcsak a hagyományos nemzeti bibliográfiai feldolgozásnál, itt is formai és tartalmi szempontok alapján dől el, hogy mi kerülhet be a bibliográfiába. (A kereskedelmi és a helyi jellegű információk, vagy a személyes jellegű közlések például nem.)

- a feldolgozás mélységére vonatkozóan még nincs végleges álláspont, annál is inkább mert az új katalogizálási szabályzatok éppen most állnak kidolgozás alatt.
- a URL-ek folyamatos érvényességének biztosítása érdekében egy központi PURL szervert állítottak be. A későbbiekben pedig szükségesnek látszik egy az ISBN-hez hasonló nemzetközi azonosítási rendszer meghonosítása is. Természetesen folytatódnia kell a nemzeti bibliográfia és a kötelepéldány szolgálat eddigi együttműködésének is. Ezenkívül meg kell győzni a szerzőket és kiadókat az elektronikus publikációk regisztrálásának szükségességéről.
- a DanBib integrált könyvtári rendszer 1997 őszén kibővült egy Web interfésszel, mely lehetővé teszi a közvetlen kapcsolódást a bibliográfiai leírás és a dokumentum között.

A jövőre vonatkozó javaslat tartalmazza, hogy a nemzeti bibliográfia a dinamikus dokumentumokat is regisztrálja, hiszen ugyanolyan fontos információkat tartalmazhatnak, mint statikus társaik. Felmerül persze a kérdés, megéri-e ez az energia-befektetést, hiszen olyan sok információ tűnik el rövid tündöklés után örökre. Az a tény azonban, hogy a hálózat egyre inkább megszokott médiuma lesz a publikációknak, valószínűleg magával hozza ennek az illékonyágnak a megszilárdulását is. A program résztvevőinek állásfoglalása szerint a dinamikus információkat meghatározott időközönként át kell pásztázni a megszűnt, vagy megváltozott tartalmú dokumentumok felfedezése érdekében. Az egyes állományok nagyságának áruklódó változását pedig automatikus úton is ki lehet szűrni.

A jövőre nézve az is világosnak tűnik, hogy tekintettel a hálózati információk fejlődésére és sokasodására a szabályokat és alapelveket folyamatosan figyelni – és szükség esetén módosítani kell.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 311, 322-323, 347, 368-369, 376, 382, 384, 409, 411

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

98/405

GÓRNY, Mirosław – JAZDON, Artur: The implementation of information technology projects in Polish research and academic libraries in the early 1990s:

questions of scope and effectiveness = Libr. Manage. 18.vol. 1997. 6.no. 280-285.p.

Res. francia és német nyelven

Mennyiben valósultak meg a lengyel kutatóintézeti és felsőoktatási könyvtárak információtechnológiai tervei az 1990-es évek elején: az eredmények méretei és hatékonysága

Fejlesztési terv; Felsőoktatási könyvtár; Információ-technológia; Kutatóintézeti könyvtár

A tanulmány lengyel felsőoktatási, tudományos és szakkönyvtárak körében végzett felmérésről számol be. Az érintett könyvtárak által kitöltött kérdőívek alapján értékeli a jelenlegi információtechnológiai infrastruktúra helyzetét, a könyvtári számítógépesítés és az elektronikus források használata terén elért eredményeket. A legfejlettebb információtechnológiai infrastruktúrával a felsőoktatási könyvtárak rendelkeznek, s ők jól felkészültek az automatizálásra. A helyzet sokkal rosszabb a tudományos és kutatóintézetek szakkönyvtáraiban. Ez utóbbi könyvtárak fele még semmiféle előkészületet sem tett a gépesítésre, főként az anyagi források hiánya miatt. Olvasóik számára nem biztosítanak hozzáférést elektronikus forrásokhoz. A szerzők rámutatnak, hogy Lengyelországban még nem készült átfogó program az információtechnológia könyvtári alkalmazására és hasznosítására.

(Autoref.)

Lásd még 392

Könyvtárépítés, -berendezés

Lásd 355

Számítógépes könyvtári rendszerek

98/406

DOROFEEV, S.T. – AGADŽANOVA, L.N. [et al.]: Opyt sozdaniâ avtomatizirovannyh raboçih mest dlâ bibliografiçeskoj obrabotki i poiska dokumentov s

ispol'zovaniem tehnologii klient/server = Nauçn.Teh. Bibl. 1998. 3.no. 75-84.p.

Tapasztalatok automatizált munkahelyek létrehozásával kapcsolatban a dokumentumfeltárás és -keresés terén kliens/szerver technológia alkalmazásával

Ember-gép kapcsolat; Integrált gépi rendszer; Munkaszervezés

Az Oroszországban jelenleg működő könyvtári integrált rendszerek többsége nem nyitott a szó modern számítástechnikai értelmében, hanem meghatározott platformon, rendszerenként eltérő technológiával működik.

Bármennyire is nemkívánatos ez az állapot, a mostani orosz körülmények nem mindig teszik lehetővé a meglévő technológiától való eltérést és a számítógéppark teljes lecserélését. A bibliográfiai feldolgozás technológiai ciklusai, a katalogizálás és az állományalakítás eljárásai jelentősen különbözhetnek egymástól az egyes könyvtárakban, főként a szakkönyvtárakban és a mély történelmi gyökerekkel rendelkezőkben.

A RUSLANet program keretében megvalósítandó könyvtári információs rendszerben a speciális feladatokra kiépített munkaállomások szabványos interfészen keresztül kommunikálnak egymással. Egy adott könyvtár gépparkját az egyes használói kategóriák számára kialakított, a helyi hálózatba kötött és a távoli hálózati szolgáltatásokat is elérő munkaállomások alkotják majd.

A könyvtári információs rendszer külső követelményeit a használók igényei (funkcionális felépítés, barátságos felhasználói felület, lehetőség a más platformokra való áttérésre, gyorsaság, megbízhatóság), a belső követelményeket a technikai elvárások (nyílt rendszerek használata, ügyfél-kiszolgáló technológia, negyedik generációs programnyelv,

platform-független eszközök) szabják meg. Az elemzések szerint e követelményeket legjobban a Digital NAS (Network Application Support) technológiája elégíti ki.

A rendszer felépítésének alapelve az ügyfél/kiszolgáló technológia használata, aminek révén az információs rendszer felhasználói (ügyfelek) és az adatbázisok (kiszolgáló) elkülönülnek egymástól. A szentpétervári állami műszaki egyetem (SzPbGTU) központi könyvtárában ezen az elven alakították ki a munkaállomásokat, a rendeltetésük szerint gyarapítási, bibliográfusi (katalogizáló), kereső (olvasói), kölcsönző, könyvtárközi kölcsönzési, adminisztrációs munkaállomást, a használat helye szempontjából pedig helyi, távoli, illetve Internet-hozzáféréssel rendelkező munkaállomásokat építettek ki. A helyi munkaállomások a szerverrel azonos helyi hálózatra vannak kötve, ilyenek a könyvtárosi munkahelyek és az olvasószolgálati gépek. A távoli munkaállomás megbízható, alacsony sebességű csatornán (telefonvonalon) keresztül kapcsolódik a szerverhez. Ilyen munkaállomások működnek a könyvtár más telephelyen működő részlegeiben, illetve a hálózathoz csatlakozó kisebb, önálló könyvtárakban. A rendszer harmadik eleme a WWW-technológia: az adatbázisokat, illetve az online katalógust a külső használók WWW-n keresztül érhetik el.

A munkaállomások rendeltetése:

- gyarapítási munkaállomás: keresés, megrendelés, érkeztetés, előzetes feldolgozás, gépi állomány-nyilvántartás (helyi hálózatra kötött, Internet-hozzáféréssel rendelkező gép);
- bibliográfiai (katalogizáló) munkaállomás: teljes, szabványos, UNIMARC vagy USMARC formátumú bibliográfiai leírás elkészítése az új beszerzésekről, az OPAC karbantartása, retrospektív konverzió (nagy teljesítményű munkaállomás különféle segédletekkel);

- olvasói munkaállomás az OPAC-ban való keresésre és a dokumentumok raktárból való kikérésére,
- könyvkiadó munkaállomás: fogadja az olvasói kéréseket, regisztrálja a dokumentumforgalmat, kezeli az előjegyzéseket, összeállítja a forgalmi statisztikát;
- könyvtárközi kölcsönzési munkaállomás: a kérések fogadása és küldése, a kívánt dokumentumok keresése a katalógusokban, az elektronikus formájú dokumentumok fogadása és küldése, statisztika készítése;
- rendszeradminisztrátori munkaállomás: a rendszer működésének irányítása, jogosultságok kiadása, az adatbázis karbantartása, a rendszer működéséről szóló statisztika összeállítása.

Az SzPbGTU könyvtárában az új szerzemények háromszintű feldolgozási rendszerét alakították ki: gyarapítás (rövidített leírás, érkeztetés, állománybavétel, raktárijelzet-adás), szakozás (ETO és BBK szerint) és tárgyszavazás (rubrikák és kulcsszavak), katalogizálás (teljes leírás). Az OPAC a helyi hálózaton, illetve Interneten keresztül is elérhető (<http://www.unilib.neva.ru/lib/poly.html>)

Az integrált rendszer munkaállomásait és szolgáltató gépeit olyan hardver-eszközök egészítik majd ki, amelyek a könyvtár gyűjteményét feltáró eszközön túlmenő szolgáltatásokat tesznek elérhetővé: CD-ROM és multimédia adatbázisok, Internet-használat.

(Rác Ágnes)

Lásd még 360

Számítógép-szoftver

Lásd 327, 378, 383

Elektronikus könyvtár

98/407

SCHMIEDE, Rudi: GLOBAL INFO – the German Digital Library Project. Development and perspectives = ABI-Tech. 18.Jg. 1998. 2.no. 147-153.p.

Res. német nyelven

A német digitális könyvtári program, a GLOBAL INFO

Együttműködés -szakterületi; Fejlesztési terv; Hozzáférhetőség; Számítógép-hálózat

1997-ben a német szövetségi kormány GLOBAL INFO néven programot indított. A program tervezett időtartama hat év, költségvetése 60 millió német márka. Előzménye a német tudományos társaságok közös kezdeményezése az elektronikus információ és kommunikáció előmozdítása érdekében. Célja, hogy a kutatók saját számítógépükről hozzáférjenek a világon a megosztott információs rendszerekben elérhető elektronikus és multimédia-információkhoz. A program jelszava tehát a digitális könyvtár. A programba be kívánják vonni az információ előállításában, terjesztésében és felhasználásában résztvevő valamennyi felet. A GLOBAL INFO programot egy konzorcium működteti, amelynek munkájában részt vesznek tudományos társaságok, kiadók, tájékoztatási intézmények és tudományos könyvtárak munkatársai, vendégstátuszban pedig az Oktatási és Kutatásügyi Minisztérium képviselői. A program szerverének az Oldenburgi Egyetem adott helyet.

A program öt munkabizottság keretében, pályázati rendszerben szerveződik. A munkabizottságok a következők: 1. Feltöltés és tartalmi feldolgozás, 2. Oktatási anyagok a hálózaton, 3. Formális leírás,

azonosítás és visszakeresés, metaadatok, hálózati együttműködés, 4. A tartalom használata: figyelemfelkeltés, információcsere, információközvetítés, eredmények értékelése, platformok, intelligens ügynökök, hozzáférés, 5. Üzleti modellek, számlázás és fizetés, statisztika.

(Hegyközi Ilona)

98/408

BUNZEL, Jürgen: The digital library program of the Deutsche Forschungsgemeinschaft = ABI-Tech. 18.Jg. 1998. 2.no. 132-137.p.

A Német Kutatási Társaság digitális könyvtári programja

Alakfelismerés; Egybehangolt állományalakítás; Együttműködés -belföldi; Elektronikus könyvtár; Megőrzés; Számítógép-hálózat

A Német Kutatási Társaság (DFG) különböző programjai segítségével támogatja a megosztott digitális könyvtár létrehozását. Ennek három különböző finanszírozási programja működik: 1. a tudományos könyvtárak korszerűsítése és ésszerűsítése (jelenleg 14 projekt van folyamatban), az elektronikus publikálásra vonatkozó program (11 projekt), a retrospektív digitalizálási program (20 projekt).

A DFG a digitális könyvtárral kapcsolatos programjaiban négy szempontot kíván érvényesíteni:

1. Kiválasztott könyvtári gyűjtemények digitalizálása – két központja a Göttingeni Egyetemi Könyvtár és a Bajor Állami Könyvtár, München. Az elvek: a tartalom kutatásra koncentrálni, a digitális és a papír alapú könyvtárak szolgáltatásainak zökkenőmentes integrálása, megosztott digitális gyűjtemények szövetsége, közös minőségi előírások a digitális objektumok adatainak rögzítésére, tárolására, hozzáférhetővé tételére és tartós archiválására.

2. A kiemelt gyűjtőkörű tudományos és szak-könyvtárak ügye – a DFG egyébként is erre fordítja könyvtári költségvetésének felét. A legfontosabb tevékenységi területek a következők: a virtuális szakkönyvtárak, az elektronikus folyóiratok integrálása, elektronikus dokumentumszolgáltatás, retrospektív digitalizálás, állományvédelem és tartós archiválás.

3. Alkalmazott alap kutatások a digitális könyvtárral kapcsolatban – digitális dokumentum-kezelő rendszerek, intelligens visszakereső technológiák, egyetemi tájékoztatói rendszerek és egyetemi publikációk, „célzott” keresőautomaták.

4. A multimédia hatása az egyetemi oktatásra és a tudományos kiadásra.

A digitális könyvtárak infrastruktúrájával foglalkozó kutatások részeként foglalkoznak a metaadatok kérdésével (MetaLib projekt), a dokumentumok formátumával, a dokumentumok struktúrájának leíró nyelvvel, a digitális objektumok egyedi azonosításával, a szerzői jog és a jogdíjak kezelésére vonatkozó rendszerekkel, a tartós digitális archívumok műszaki és szervezeti megoldásaival.

A különböző tevékenységek (a már korábban elindult és a más intézmények égisze alatt folyó projektek) egyeztetésére törekednek. Erre példa a DBV/OSI, a Subito, a Zeitschriftendatenbank és a KVK projektekkel való egyeztetés és együttműködés.

A tudományos társaságokat, egyetemi intézeteket, könyvtárakat, online információszolgáltatókat, kiadókat és terjesztőket összefogó integrált tudományos információs rendszerek koncepcióját szeretnék hamarosan kidolgozni.

(Hegyközi Ilona)

98/409

LOSSAU, Norbert: The Centre for Retrospective Digitisation at Göttingen University Library = Vine. 107.no. 39-43.p.

Retrospektív digitalizálási központ a Göttingeni Egyetemi Könyvtárban

Alakfelismerés; Egyetemi könyvtár; Megőrzés; Szoftver; Támogatás – pénzügyi – állami, hatósági

Németországban most kezdődik a könyvtári dokumentumok digitalizálása. Helyi digitális gyűjtemények hálózatából megosztott nemzeti digitális könyvtárat készülnek létrehozni, s ennek keretében a Német Kutatási Társaság (DFG) támogatásával a müncheni Bajor Állami Könyvtárban és a Göttingeni Egyetemi Könyvtárban Retrospektív Digitalizálási Központot létesítettek. A Központ fő feladata képrögzítési és szövegkonverziós, bibliográfiai leírási és dokumentumkezelő eszközök és technikák értékelése, a távoli hozzáférés biztosítása, elsősorban a másutt összegyűlt tapasztalatok és a nagyszabású konverziós projektek kezelési ismereteit felhasználva.

A program átfogó céljai: online hozzáférés a kutatási gyűjteményekhez, a gyakran használt irodalom párhuzamos elérésének biztosítása, a hagyományos módon nehezen hozzáférhető gyűjtemények digitálisan hozzáférhetővé tétele, a kevésbé ismert könyvtári gyűjtemények használata fejlett eszközökkel. A program első szakaszában Göttingenben a szkennelést és az online katalógusban szükséges módosításokat készítették elő.

A DFG támogatásával jelenleg fontos történeti gyűjteményeket digitalizálnak: két év alatt 1500, az utazási irodalom és észak-amerikai vonatkozású irodalom körébe tartozó dokumentum és matematikai évkönyvek teljes szövegű adatbázisát hozzák létre az 1868-1943-as időszakból. Pénzügyi tárgyalások folynak az Európai Bizottsággal a DIEPER projektről, amelynek keretében európai folyóiratokat készülnek szkennelni és a digitális mesterpéldányokat az EROMM adatbázisban megőrizni.

A digitális dokumentumok bibliográfiai rekordjait a PICA online katalógusában készítik el a helyben

és a hálózaton egyaránt használható katalógus számára. A digitális dokumentumokat web-böngészővel megtekinthetik, PDF fájlként letölthetik és ki nyomtathatják vagy CD-R-en megkaphatják, emel-

lett a könyvtártól jó minőségű kinyomtatást rendelkezhetnek az érdeklődők.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 315, 337, 376

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

98/410

WAGNER, Karen I.: Intellectual property: copyright implications for higher education = J.Acad. Librariansh. 24.vol. 1998. 1.no. 11-19.p. Bibliogr.

A szellemi tulajdonjog: a szerzői jogi szempontok hatása a felsőoktatási munkára

Felsőoktatási intézmény; Kutatás információellátása; Oktatás információellátása; Másolás; Szerzői jog

Az egyetemek a szellemi tulajdon előállítói és fogyasztói is egyben, szerzői jogi és szabadalmi jogi szempontból gondosan mérlegelniük kell könyvtárak és oktatástechnikai központjuk, oktatóik, az egyetemi nyomda, a szellemi tulajdon irodája, az egyetemi könyvesbolt és másolóközpont tevékenységét – ezek egymásra is hatással vannak.

Míg a francia forradalom hagyományai alapján a francia szerzői jogi törvény a szerző jogait kezeli kiemelt helyen, az amerikai szerzői jog tartalmazza a méltányos használat (a szerzői jogi védelem alá eső művek szabad másolása) és a nyilvános használat (public domain) lehetőségét.

A méltányos használat azt jelenti, hogy 1. a kritika tárgyául szolgáló műből szabadon lehet idézni, 2.

vitában vagy írásos kommentárban szabad idézni másik tudós művéből. A méltányos használat megítélése négy kritériumtól függ: a tevékenység célja és jellege, a szerzői jogvédelem alá eső mű jellege, a másolandó mennyiség, a másolás hatása a mű lehetséges piacára. Az amerikai szerzői jogi törvény 1976-os módosítása a könyvtárak számára megengedi az egypéldányos másolást pótlási célra (ha a pótlásra nincs más lehetőség), ha a másolat egy cikkre vagy egy mű kisebb részére korlátozódik, és a másoló tanulmányaihoz, tudományos vagy kutatási célra igényli. A törvény megtiltja a vásárlást pótló szisztematikus másolást, és ha a használó szándékai nem ismeretesk.

Az 1978 előtt kiadott művek az első kiadási évhez képest 75 év után válnak nyilvánosan használhatóvá. Nyilvánosan használhatóak azok a művek, amelyeket először 1978-ban vagy azt követően adtak ki és szerzőjük legalább 50 éve meghalt, továbbá ebbe a körbe tartoznak a hivatalos kiadványok. A szerzői jog megsértését a polgári és büntetőjog egyaránt bünteti.

Az egyetemi könyvtárosok attól tartottak, hogy a Nemzeti Információs Infrastruktúra megjelenése miatt a szerzői jogi törvényt úgy fogják módosítani, hogy az elektronikus információk bármilyen másolása, amelyet a szerző nem engedélyez, illegális lesz. Azonban az elektronikus dokumentumokkal kapcsolatos szerződések és engedélyek – bizo-